

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım

HATIRA

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e

Elli Yıllık Hatıralarım

HATIRA

Süleyman Tefvik (Özzorluoğlu)

Hazırlayanlar:
Tahsin Yıldırım - Şaban Özdemir

© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI, 2011

DBY: 5
Hatıra: 5

Isbn: 978-605-61331-8-3
Sertifika No: 18188

İstanbul, Ocak 2011

Hazırlayanlar:
Tahsin Yıldırım
Şaban Özdemir

Editör:
Ersan Güngör

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY

Kapak Tasarım:
Sercan Arslan

Baskı/Cilt:
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. No: 3, K: 2 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 483 47 92 (Sertifika No: 11964)

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ticarethane Sokak Tefikkuşoğlu İşhanı No: 11/36
Sultanahmet - Fatih / İstanbul / Türkiye
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

- **Süleyman Tevfik** 13
- **Önsöz**..... 15

SULTAN ABDÜLAZİZ VE SULTAN MURAD DÖNEMİ

- Ne İçin Sürgün Edildim? • Abdülaziz'in Hal'i Nasıl Oldu?
• Kanûn-ı Esâsi ve Abdülhamid..... 19

SULTAN ABDÜLHAMİDLİ GÜNLER

- Meşrutiyet Suya Düştü • “Ali Suavi Vakası” Nasıl Oldu?
• Abdülhamid Tedbir Aldı..... 25
- Sürgün Edileceğimizi Anlamıştık • İzzeddin Vapuru'na
Bindirilip Yola Çıkarıldık..... 29
- Halep'e Gelmiş ve Güzel Bir Eve Yerleşmişik • Muharrirliğe
Nasıl Başladım? 33
- Sürgünden Döndükten Sonra *Saadet* Gazetesine Muharrir
Oldum • *Mürüvvet* Gazetesini Nasıl Çıkarıdım?..... 37
- Serhafiye'nin Halep'teki Hayatı • Bir Kutlama Telyazısı
• Gazete Nasıl Çıkıyordu?..... 40
- “Cinayet” Kelimesi Arap Harfleri İle Bir Nokta Eksilince
“Cenabet” Şeklinde Çıkmıştı • Bir Nokta İçin Tam Bir Hafta
Sorguya Çekildim!..... 44
- Abdülhamid'in İşine Gelmeyen Bir Makale Sansürün
Gözünden Kaçarsa Ne Olur? 48
- Surre Alayı Yapılıyordu • On Gündür Yıldız'da Mahpustum
• Kaçacaktım! 51
- Fesimi, Ceketimin İçine Soktum, Dış Kapıdan Çıktım,
Yıldız'dan Kaçmıştım! 54

• Viyana'dan İstanbul'a Döndüm • Matbaaya Geldikten İki Saat Sonra Saraya Çağrıldım	58
• Abdülhamid'in Roman Merakı • Geceleri Saat Üçten Sabaha Kadar Nasıl Roman Dinlerdi?.....	62
• Hazine-i Hassa Memuru Olmuştum • Halep'e Gittim ve Bir Sene Sonra Yine Döndüm	66
• Arzuhalcilik Yaptım; Fakat "Gitmezsen Vazifene Zorla Götüreceğiz" Dediler!	70
• Kardeşim Halep'teydi, Ben de İstanbul'a Gelip Karşılıklı Ticarete Başladık.....	74
• <i>Sabah</i> Gazetesinin Başmuharriri Olmuş, Yeni Bir Yazıcı Heyeti Kurmuştum.....	76

1897 TÜRK-YUNAN HARBI

• Teselya'da Harp Olacaktı, Oraya Muhabir Olarak Gitmeye Teşebbüs Ettim.....	83
• Kâmil Bey Bana Askerî Hareketleri Sarayın Takip Edebilmesi İçin Bir Şifre Verdi, Bununla Sarayı Haberdar Edecektim.....	87
• İstanbul'dan Ayrılıp Selânik'e Geldim • Memduh Paşa ile Alasonya'ya Gidiyordum.....	89
• Nihayet Tesalya İlerleme Ordusu Karargâhı Olan Alasonya'ya Vardım	94
• Harp İlan Olunmuş, Savaş Başlamıştı, Top Seslerini Heyecanla Dinliyordum	98
• Yılan-tepe'de Harp Başlamıştı • Savaşı Yakından Görmek İçin Hatlara Gittim.....	101
• Harp Sahnesinde Yaralanmıştım • Ordumuz Düşmanı İnhizama Uğratiyordu	105
• Milona'nın Zaptını Telgrafla Gazeteye Bildirdim, Telgraf Önce Yıldız'a Gitmişti!.....	109
• Tehlikeyi Söylediğim Celâl Paşa: "Ben Kumandanım, Çekilemem" dedi ve Bir Gülleyle Şehit Düştü.....	113
• Hamdi Paşa Bana Bir Altın Saat Hediye Etti, • Yenişehir'i Aldıktan Sonra.....	117
• Abdülhamid Rusya'nın Müdahalesinin Nasıl Önüne Geçmişti? • Gazetenin Tirajı 50 Bine Çıkmıştı.....	121

• Abdülhamid'in Huzuruna Girmiş; Nişan, Rütbe ve Bir Zarf Para Almıştım.....	125
• Abdülhamid'in Osmanlı Bankası Direktörü'ne Verdiği Bir Ders • Mihran'ın Çok Çirkin Bir Haksızlığı Beni <i>Sabah</i> 'tan Ayırdı	128
• Yeni Yazdığım Bir Kitaptan Bin Lira Kazandım • Türkçe ve Arapça Bir Gazete İmtiyazı Aldım	132
• Arapça Gazete Satılmıyordu • Benim İçin Verilen Bir Jurnal Üzerine Saraya Çağrıldım.....	136
• Bir Buçuk Senelik Memuriyetten Sonra Yeniden <i>Tarik</i> Gazetesi Baş Muharriri Olmuştum	142
• <i>Tarik</i> Gazetesi Kapanmış, Sahibi de Ölmüştü	146
• Bir Senede Yazılmayan İlmihal • 1560 Altın Hakk-ı Huzur Verilmiş, Fakat İlmihal Bir Türlü Hazırlanamamıştı.....	149
• Hafiyelik Almış Yürümüştü • Encümen-i Teftiş ve Muayene Ne İş Görürdü?.....	152
• Baba Tahir Kurduğu Yeni Bir Gazete İdarehanesi ile Herkesin Gözünü Boyuyordu	156
• Journalci Baş Fehim Paşa'nın Marifetleri • Sorguya Çekilen Gazeteciler • Verilen Jurnaller	159
• Hafiyeci Baş Fehim, Fuad Paşa'yı Jurnal Etmek İçin Fırsat Kolluyordu, Nihayet... ..	164
• Avnullah Bey'in Saatlerce Süren Müdafaası O Kadar Heyecanlı Olmuştu ki Herkes Ağlamıştı	166
• Abdülhamid Bursa'ya Gitmeme İzin Vermemiş; Su Getirtip Burada Banyo Yapmamı İrade Etmmişti!	170
• Zaptiye Nezaretinden Gece Yarısı Bizi Araba ile Yıldız'a Götürdüler.....	171
• Tam Otuz Dört Gün Yıldız Sarayında Mahpus Kaldım, Otuz Beşinci Gün.....	177
• Evime Döndükten Sonra Tekrar Saraydan Çağırıldılar, Acaba Pişman mı Olmuşlardı?.....	182
• Aleyhimde Mabeyn'e Verilen Jurnallerin Ardı Arası Bir Türlü Kesilmiyordu	185
• Osmanlı Sarayının Şeyhine 1 Kuruş Verip Çiğ Patlıcan Yedirirdim	188

• Besmeleyi Bile Doğru Okuyamayan Bir Hocayı Meclis-i Maarif Başmuallim Yapıyordu.....	194
• Nâzır, Arabacısının Kardeşini Muallim Yapmamamıza Kızdırmıştı.....	195
• İşe Yarar Bir Haber Alırım Ümidi ile Polis Müdürünün Yanına Her Gün Gidiyordum.....	198
• Abdülhamid Bana Hafiyelik Teklif Etti, Ben de Kabul Ettim ..	202
• Serhafiye de Abdülhamid'e Kızdırmış ve Paris'e Gidip Jöntürklere İltihak Etmmişti.....	206
• Hırka-i Şerif Alayı Nasıl Olurdu? • Abdülhamid Yıldız'dan Nasıl Çıkardı?.....	209
• Abdülhamid'i Tanımayan İbrahim Paşa Hatice Sultan'ın Evleneceğini Padişaha Nasıl Söylemiş?.....	212
• Matbuat Müdürünün Sonu Ne Oldu? • Abdülhamid'in Son Senesi.....	216
• "İttihat ve Terakki" Faaliyete Başlamış; Şemsi Paşa, Manastır'da Öldürülmüştü	221
• Abdülhamid Paşalarına Danıştıktan Sonra Nihayet Meşrutiyet'i İlan Etmmişti	224
• Meşrutiyet Nasıl İlan Edildi? • Halk İlk Tebliği Heyecanla Okumuştur	228
• 25 Temmuz Günü Bütün Gazeteler Sansüre Gitmediği İçin Serbest Yazılarla Doluydu	231
• Halk Nümayişler Yapıyor, Fakat İstibdat Yine Kumıldamıyordu	235
• Nümayiş Yapan Halk, Zaptiye Nâzırını Yakalayıp Bir Çöp Arabasına Bindirdi!.....	240
• Abdülhamid, Meşrutiyet'i Yavaş Yavaş Geri Almak Hülyasına Düşmüştü	243
• Abdülhamid Resmini Baş Aşağı Bastı Diye "Matbaa-i Âmire"yi Kapatmıştı!.....	248
• Meşrutiyet'in İlanı'ndan Sonra On Gün İçinde Elli Tane Gazete Çıkarılmıştı.....	252
• İstibdat Ricâli Birer Birer Toplanıp Büyüka'da Nezaret Altına Alınmışlardı.....	258
• İstibdat Devrini Lüzumsuz ve Faidesiz Memuriyetleri Kaldırılıyor ve Tasfiye Ediliyordu	263

• Bosna Hersek Hadisesi Üzerine Feslere Boykot • Bulgar İstiklâli	266
• Meşrutiyet'i Alanlar Halka Çok Minnet Yüklemeye Başlamışlardı	270
• Sultanahmet Meydanı'nda İttihat ve Terakki Büyük Bir Miting Yaptırdı.....	278
• Kâmil Paşa İstifa Etmış, Hüseyin Hilmi Paşa Sadrazam Olmuştu.....	283

31 MART VAKASI

• 31 Mart Vakası Nasıl Çıktı? • Askeri Kimler İdare Ediyordu? 289	
• <i>Volkan</i> Gazetesinde Yobazların İsteği Bir Ultimatom Gibi Madde Madde Yazılıydı	294
• Mahmud Muhtar Paşa, Askerlerinin Asilerle Birleşmesine Tahammül Edemeyerek Ateş Emri Vermişti	296
• Asi Asker, Mektepli Zabıtlara Düşmandı • Üç Gün İçinde Yüzlercesini Öldürdüler.....	300
• Bütün Gazete İdarehaneleri Tahrip Edildi • Vaka Nasıl Hazırlandı ve Nasıl İdare Edildi?.....	305
• 31 Mart Vakası Ne Maksatla Çıkarılmıştı? • Hareket Ordusu İş Başında.....	309
• Selânik'ten Yola Çıkan Hareket Ordusu, Çatalca İstihkâmlarını Padişah Kuvvetlerinden Almıştı	313
• Hareket Ordusu İstanbul'a Nasıl Girdi? • Mahmud Şevket Paşa Örfi İdare İlan Etti	320
• Mebusan ve Âyân Müsterek Toplandıkları Bir Celsede Abdülhamid'in Hal'ine Karar Vermişti.....	324
• Divan-ı Harpler Bir Ay Çalışarak Suçluları Ayırdı ve İstibdat Enkazları Sürgüne Gönderildi.....	327
• Volkanlı Derviş Vahdetî ve Arkadaşları Asıldı • Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtı.....	330
• Çırağan Sarayı Nasıl Parlamento Oldu?.....	340
• Adl ü İhsan Kabinesi • Fıkralarda İhtilâf.....	343
• 10 Temmuz Günü Çıkan Yangın, Fatih, Koska, Laleli, Yenikapı, Aksaray Semtlerini Nasıl Yakmıştı?	348
• Kudüs Mutasarrıflığına Tayin Edilmişken Matbuat İletim Yine Tuttu ve İstifamı Verdim	354

TRABLUSGARP SAVAŞI

- Trablusgarp Hadisesi Nasıl Çıktı? • Ciyoletti Bizi Nasıl Aldatmıştı?..... 357
- İtalyan Hükümeti 4 Ekim’de Trablus’u İlhak Ettiğini Bir Beyannameye Neşretmişti..... 361
- İtalyanlar Çanakkale’yi Zorlamışlar, Aleyhimizde İsyancılar Çıkartmışlardı... .. 365
- Said Paşa, Mebusan Meclisi’ni Dağıtmak İstemiş ve Âyanın Tasvibiyle Bunu Yapmıştı..... 369
- Türk Matbuatında Büyük Ziya..... 373

BALKAN HARBİ

- Müfrit İttihatçılar Babiâli’ye Gelerek Kapıda “Harb İsteriz” Diye Bağırıyorlardı..... 379
- Balkan Felaketinden Evvel Bile Osmanlı Ordusu Mütemedî İsyancılar Yüzünden Sarsılmıştı..... 382
- Osmanlı Ordusu İçindeki Politikacılarla Gittikçe Karşıyor ve Kuvvetten Düşüyordu..... 387
- Balkan Felaketi • Osmanlı Ordusu, Çatalca’da Dayanmış ve Bulgarlar İstanbul’a Girememişlerdi 389
- Abdülhamid Selânik’te Esir Düşmesin Diye Alman Sefaretinin Yatı ile İstanbul’a Getirildi 395
- Enver ve Talat Beylerin de İçinde Buldukları Bir Kalabalık, Babiâli’yi Basarak Nâzım Paşa’yı Nasıl Öldürdü?..... 397
- Yanya, Edirne, Selânik, İşkodra Birbiri Ardından Sükût Edince Mütareke Yapıldı..... 400
- Mahmud Şevket Paşa’yı Beyazıt’ta Nasıl Öldürdüler? • Suikastı Tertip Eden Kimlerdi?..... 404
- Londra’da Sulh Teşebbüsleri Başlarken Bulgar, Yunan ve Sırplılar Birbirine Düşmüşlerdi..... 410
- Balkan Devletleri Birbirlerine Düştüktan Sonra, Biz de Meriç Nehri’ne Kadar Trakya’yı Geri Aldık 412
- İstanbul’da Kolera Çıkıştı • Memleketin Kaybettiği Üç Kıymetli Varlık 416

- Trablusgarp Seferi ve Balkan Felaketi Esnasında Matbuatta Çalışan Tanınmış Muharrirler Kimlerdi?..... 420
- Enver Bey, Bir Günde, Kaymakamlıktan Paşalığa Terfi Ederek Nasıl Harbiye Nâzırı Oldu? 428
- Eski İsveç Sefiri Şerif Paşa’ya İttihat ve Terakki Paris’te Suikast mı Tertip Ettirdi?..... 433

I. DÜNYA HARBİ

- Enver Paşa’nın Bir Tebliği 439
- Mahmud Şevket Paşa’nın Katlinden Sonra Yüzlerce Kişi Bahricedit Vapuruyla Sinop’a Nefyedildi..... 446
- Nihayet Meclisin Açılmasına Dair İrade Çıktı ve Meclis Uzun Bir Nutukla Açıldı 452
- Bosna’da Patlayan Tabanca Bütün Dünyayı Birbirine Katmaya Kâfi Gelmişti..... 459
- Umumi Harp Başlamadan Biraz Evvel Almanya, Osmanlı İmparatorluğuyla Bir İttifak Yapmıştı 463
- Osmanlı İmparatorluğu Alman Harp Levazımı Gelineye Kadar Harbe Girmemişti..... 467
- Enver Paşa’nın Gizli Bir Emriyle Rus Donanması Topa Tutulmuş ve Harbe Sürüklenmiştik 473
- Donanmanın Rus Limanlarını Bombardımanından Sonra Fransa ve İngiltere de Bize İlân-ı Harp Etmişti 475
- Harbe Başlar Başlamaz, Dörder Sahife Çıkan Gazeteler İkişer Sahife Olarak Çıkmaya Başladı..... 479
- Birtakım Açıkgozler, Sağlamları Çürük Çıkartmak İçin Uğraşıp Para Kazanıyorlardı 486
- Bulgaristan’da Genel Harbe Katılmıştı • İstanbul’da İhtikâr Başlamıştı 496
- Enver Paşa, Intelligence Servise Benzetmek İsteddiği Bir “Teşkilât-ı Mahsusa”ya Avuç Dolusu Para Veriyordu..... 502
- Talat Paşa Bana: “Eğer Aralarından Ben de Çıkarsam İş Bütünü Karışır” Dedi..... 504
- Said Molla, *Türkçe İstanbul* İsminde Bir Gazete Çıkartıyor; *Peyam, Sabah*’la Birleşti..... 512

MİLLİ MÜCADELE YILLARI

- İzmir'in İşgaliden Sonra Atatürk Mücadele-i Milliyeyi Nasıl İlan Etti? 519
- Damat Ferid'in Müracaatı Üzerine Bekirağa Bölüğü'ndeki Mevkuflar Malta'ya Sürüldüler..... 525
- Benden Para İsteyen Bir Beyrutlu Serseri İstedğini Alamayınca İngiliz Polisine Beni Jurnal Etmisti 532
- Sevr'de İmza Olunan Muahede İdam Kararımızı Kendimizin İmzalamamız Demekti 534

CUMHURİYETİN İLANI VE İSTİKLAL MAHKEMELERİ

- Lozan'dan Sonra İstanbul Kurtarılmış Sonra da Cumhuriyet İlan Edilmişti 541
- İstanbul Gazetecileri İstiklâl Mahkemesi'nde Nasıl Beraat Ettiler? 545
- **Dizin**..... 553

Süleyman Tevfik

(İstanbul, 1861 – İstanbul, 1939)¹

Mabeyin kâtiplerinden Zorluzade Hacı (Aziz) Hüsnü Bey'in oğludur. İyi bir öğrenim gördü; Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca öğrendi. 1881'de Antep'te Fransızca öğretmenliği yaptı. Halep ve Selanik'te çeşitli memurluklarda bulundu. *Sabah* gazetesinin muhabiri olarak Osmanlı-Yunan Savaşı'na katıldı (1897). Meclis-i Kebir-i Maarif üyesi oldu (1906). Cumhuriyet'ten sonra çeşitli gazetelerin ve dergilerin yönetiminde yer aldı. Üretken bir yazar olan Süleyman Tevfik'in din, edebiyat, folklor, tarih, yemek ve dil konularında yüz el-liden fazla telif ve çeviri yapıtı belirlenmiştir. Çok çeşitli ko-nularda yazmış, özellikle fıkra ve masallar yayımlayanlardan biri olmuştur.

Eserleri:

Gezi-Anı: *Devlet-i Aliye-i Osmaniye ve Yunan Muharebesi, Tesalya'da Bir Cevelan ve Dört Aylık Seyahatim*.

Halk Öyküsü-Masal: *Şah ile Âşık, İncili Çavuş, Baba Hasan'ın Sihirbazlığı, İskender'in Aynası, Şehzade Cihangir, Şahmeran Hikâyesi, Bolu Beyi'nin Gelini, Arzu ile Kamber, Asuman ile Zeycan, Ferhat ile Şirin, Derdiyok ile Zülfü Siyah, Hurşit ile Mahmibri, Elif ile Mahmut, Leyla ile Mecnun, Me-*

¹ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayın-ları, İstanbul 2001, cilt 2, s. 752

lek Şah ile Güllü Hanım, Razmihan ile Mahfiruze, Seyfimülûk, Köroğlu, Yusuf ile Züleyha, Avcu Behram, Behmen Şahın Hikâyesi, Hayber Kalesi Gazası ve Fethi, Mahanın felâketleri, Çoban Kızı Ayşe, Sihirbaz Sultan, Şah İsmail, Yemlihanın Karnısı, Esirci Şahin, Veysel Karani Hikâyesi, Kerbelâ, Dürü Yekta, Gül ile Sitemkâr, Tahir ile Zühre.

Düzenleme: Âşık Ömer Divanı, Yunus Emre Divanı.

Diğer: Kendi Kendine Konservecilik, Güzel Mektup Nümuneleri, Letaif Cüzdanı, Kahraman Katil, Yedi Âlimler, Mu-hiddin Arabi Ta'birnamesi, Yeni Mektup Örnekleri, Serencam, Vasiyetnâme, Hürriyet ve Mahmure; Kâmil'ul-kelam ve Bâni Cihan, Tutinâme.

Hatıralar kişilerin aynı zamanda milletlerin hafızalarıdır. Süleyman Tevfik de hafızayı tazelemek adına tarihe tanıklık etmek ve ayna tutmak için yaşadığı olayları anlatmıştır. Süleyman Tevfik hatıralarında; 1897 Türk-Yunan Harbi, Balkan Harpleri, Trablusgarp Harbi, I. Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemine ait önemli olaylara yer vermiştir.

Bu eser *Zaman* gazetesinde 1935 yılında tefrika edilmiş olup ilk defa tarafımızdan kitaplaştırılmıştır.

Eserin diline ve imlâsına müdahale edilmemiştir. Anlamı bilinmeyen ya da açıklanma ihtiyacı duyulan kelime, kavram, yer ve şahıs adları gerek dipnotlarla gerekse köşeli parantezler içindeki açıklamalar ile izah edilmiştir. Kitapta, tefrika metinde yer alan bazı başlıklar olayın akışı gereği yer değiştirilmiştir.

Önsöz

Bugün gazeteciliğe başladığımın tam elli dördüncü yılı biterek elli beşinci yılı başlıyor. Birkaç arkadaşım yarım asırdan fazla süren bir “muharrirlik hayatı”na ait hatıraların unutulup gitmemesi için yazılması hakkındaki dilekleri beni hiçbir ehemmiyeti olmayan şu birkaç satırı yazmaya isteklendirdi.

Bu kadar yıllardan beri değersiz kalemimi sayı ulusunun hizmetine kul etmiş yetmiş beşlik bir ihtiyarın bu son yazısını okuyan vatandaşların beni hayır ile anacaklarını umarım.

Süleyman Tevfik
2 Temmuz 1935

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”larımızı aydınlatır.

Sultan
Abdülaziz ve
Sultan Murad
Dönemi

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”larımızı aydınlatır.

Ne İçin Sürgün Edildim?

Abdülaziz'in² Hal'i Nasıl Oldu?³

Kanûn-ı Esâsî ve Abdülhamid

Ne İçin Sürgün Edildim?

Babam, Meclis-i Vâlâ mazbata odasında beraber bulduklarından dolayı Midhat Paşa⁴ ile bir mahalle ve sokakta oturduğumuz⁵ için de Ebüzziya Tefvik Bey⁶'le ve sık sık onu görmeye gelen Namık Kemal ve arkadaşları ile dosttu.

Ben, o zaman on altı yaşlarındaydım. Küçük kardeşimle yaştaş olan rahmetli Ziya da⁷ beş altı yaşlarındaydı. Kardeşimle

² Otuz beşinci Osmanlı padişahı olup 18 Şubat 1830 ile 4 Haziran 1876 tarihleri arasında yaşamıştır. 25 Haziran 1861 ile 30 Mayıs 1876 tarihleri arasında on dört yıl, on bir ay, beş gün tahtta kalmıştır.

³ Bu konuda geniş bilgi için: Yılmaz Öztuna, *Bir Darbenin Anatomisi*, Ötüken Yay., İst., 1984.

⁴ Çeşitli idareciliklerde bulunmuştur. Kısa süreli sadrazamlık yapmıştır. 1822-1884.

⁵ Sultanahmet'te Firuz Ağa Mahallesi'nin Toprak Sokağı'nda 9 numarada o bizim, 13 numaralı ev de Tefvik Bey'indi. [Yazarın notu]

⁶ 1849-1913. Devrin önemli yayıncı ve yazarlarıdır.

⁷ Ziya çok zeki bir çocuktur. Babasının ilk oğul olduğu için Tefvik Bey onun adı ile künyelenerek Ebüzziya diye ünlenmişti. [Yazarın notu]

birlikte süt emdikleri için her gün o bize gelir yahut Avnullah⁸ onlara gider, iki sütkardeş beraber oynarlardı.

Sadrazam Mütercim Rüşti⁹, Serasker Hüseyin Avni¹⁰, Bahriye Nâzırı Kayserili Ahmed¹¹, Şûrâ-yı Devlet Reisi Midhat ve Harbiye Mektebi Nâzırı Süleyman Paşalar¹² Abdülaziz'i indirmeye karar vermişler, o zamanın düşüncelerine göre her şeyde olduğu gibi bunda da bir fetvaya lüzum gördüklerinden Hayrullah Efendi¹³ ile konuşup söz almışlar ise de onu meşihat sandalyesine oturtmak gerekti, hâlbuki Abdülaziz buna hiç de yaklaşmıyordu.

O zaman İstanbul'da bir hoca ayaklanması ile Abdülaziz'i çaresizliğe getirmeyi düşünerek bu işe babamı memur etmişlerdi. Çünkü o sırada Fatih zaptiye alay beyi bulunan dayım Kerim Bey'in¹⁴ bu işi yapabileceğini düşünmüşlerdi. Babam beni Fatih'e gönderdi. Dayımı çağırdım.

Ertesi gün, önlerinde hocaları olduğu hâlde on binlerce softalar, bir alay hâlinde Sirkeci'ye doğru indiler. "Hayrullah Efendi'yi isteriz, başkası şeyhülislam olursa parçalarız." diye bağırıyorlardı.

Bunu Abdülaziz haber aldı ve hemen Hayrullah Efendi'yi saraya getirterek; "Ben seni şeyhülislâm yapmazdım. Fakat hocalar seni istiyorlar. Beni gafil avladılar. Onun için seni

⁸ Küçük kardeşimin adı. [Yazarın notu]

⁹ Sinop 1811-1882. 5 farklı zamanda sadrazamlık yapmıştır.

¹⁰ Isparta 1820-1876. Sultan Abdülaziz'i tahttan indirenlerdendir.

¹¹ Kayseri 1796-1878.

¹² ?-1892. Şıpa Kumandanı olarak bilinir.

¹³ 1834-1898. Kısa sürelerle üç defa şeyhülislamlık yapmıştır.

¹⁴ Kerim Bey Sultan Murad'ın cülûsu günü Beşiktaş muhafızı tayin olmuş ve Abdülhamid'in cülûsunda Musul alay beyliğine gönderilmişti. Orada attan düşerek vefat etmiştir. [Yazarın notu]

Sultan Murad¹⁸ cülus etti. O da üç ay sonra, hastalığı sebebi ile¹⁹ hal' olunarak 1293 [1876] senesi Ağustos'un 19. günü Abdülhamid²⁰ tahta çıktı.

Yeni padişah, evvelce verdiği söz üzerine o zaman sadrazam bulunan Midhat Paşa'nın²¹ zorlaması ile Kanûn-ı Esâsî'yi ilan edip Mebusan Meclisi'ni topladı ise de gece gündüz, amcası gibi mutlak bir hükümdarlığı düşünüyor, bunun için uygun bir fırsat gözlüyordu.

O sırada beklenen bir fırsat da ortaya çıktı. Rus Muharebesi, Osmanlı ordusunun bozulması ile sonuna ermiş, Grandük Nikola'nın kumandasındaki Rus ordusu Edirne'yi geçerek İstanbul'a doğru ilerlemekte bulunmuş idi. Rumeli ordusu başkomutanı (kumandan) Süleyman Paşa da birkaç tabur askerle Gelibolu'ya çekilmişti. Mebuslardan biri Abdülhamid'e bir jurnal verdi. Bunda "muharebedeki yenilginin askerî harekâta sarayın müdahalesinin sebep olduğunu ileri süren Edirne mebusu Rasim Bey'in teklifi üzerine meclisin hal'e karar vermek üzere bulunduğu, bunun icrası için Gelibolu'da bulunan Süleyman Paşa'nın İstanbul'a çağrılacağı" yazılıyordu.

¹⁸ Beşinci Murad. 1840-1904 yılları arasında yaşamıştır. Otuz üçüncü Osmanlı padişahıdır. 30 Mayıs 1876 ile 31 Ağustos 1876 tarihleri arasında doksan üç gün tahtta kalmıştır. Daha sonra sağlık durumu gerekçe gösterilerek tahttan indirilmiştir.

¹⁹ Sonradan doğru sözlü bir zattan işittiğime göre Sultan Murad'ın sebep-i hal'i hastalığından ziyade istenilen Kanûn-ı Esâsî'yi ilana yanaşmamasıymiş. Abdülhamid bunu kabul etmiş ve bir de taahhüt senedi vermiş. Bu senet, Ali Suavi Vak'ası'ndan akşamı Atina'ya kaçan Kleanti İskalyeri'nin yanında kalmıştır. Abdülhamid bu senedi eline geçirmek için senelerce uğraşmıştır. [Yazarın notu]

²⁰ Sultan II. Abdülhamid. 1842–1918. 33. Osmanlı padişahıdır.

²¹ Çeşitli idareciliklerde bulunmuştur. Kısa süreli sadrazamlık yapmıştır. 1822-1884.

Sultan
Abdülhamidli
Günler

Meşrutiyet Suya Düştü

“Ali Suavi Vakası” Nasıl Oldu?²²

Abdülhamid Tedbir Aldı

Bu jurnalı alan Abdülhamid, meclisi dağıttı [1878]. Taşra mebuslarını muhafaza altında olarak memleketlerine gönderdi. Süleyman Paşa'yı da Gelibolu'dan çağırtdı. İstanbul'a geldiği zaman vapurdan aldirarak hapsolunmak üzere Merkez Kumandalığı'na gönderdi.

En ziyade korktuğu ve çekindiği Midhat Paşa'yı sınır dışına çıkarmış olduğundan Meşrutiyet yine suya düşmüş, mutlakiyet geri dönmüştü. Bu hâli gören ve İstanbul'da kalmış olan erbâb-ı hamiyet, Ali Suavi Efendi'nin ön ayak olması ile hal' için tertibat almaya, gizliden gizliye çalışmaya başladılar. Bunların iki toplantı ve konuşma yerleri vardı: Biri Çırağan Sarayı'ndan Yıldız'a giden ve posta yolu denilen yokuşun aşağıdan yukarıya çıkarken sağ tarafındaki bir köşe başındaki suyolu başının evi²³ öteki de avukat kâtiplerinden Aziz Bey'in²⁴ Aksaray'da Yusufpaşa Mahallesi'ndeki hanesiydi.

²² Bu konuda geniş bilgi için: Hüseyin Çelik, *Ali Suavi ve Dönemi*, İletişim Yay., İst., 1994.

²³ Bu evi Beşiktaş muhafızı olduğu zaman Rasim Kerim Bey kiralamıştı. Onun Musul'a gönderilmesinden sonra evde ailesi kalmış, bu suretle bizim idareimizde bulunmuştu. [Yazarın notu]

²⁴ Cleanti Scalieri ile beraber Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmek üzere bir çalışma içinde olmuştur. Bu çaba haber alınınca amaçlarına ulaşmadan bertaraf edilmiştir.

Yapılması istenilen şey hal'e sebep olan hastalığının tamamı ile geçmiş olduğu haber alınan Sultan Murad'ı Çırağan Sarayı'ndan çıkarıp padişah yapmaktı. Bu işin başında Cleanti Scalieri ile Ali Suavi Efendi bulunuyorlardı. Hemen her gün Aziz Bey'in evinde, ara sıra da Beşiktaş'taki evde toplanıyorlar, verilen kararlar, evin altından geçen geniş suyollarından girip gelenler vasıtasıyla -üç defa da ben gitmişim- saraya bildiriliyordu.

1294 [1878] yılı Mayıs'ın ilk günlerinde, İstanbul'u dolduran Rumeli muhacirlerinin yürek yanıklıklarından istifadeyi düşünen ve bu kurul (heyet) artık faaliyete geçmeyi onayladılar (kararlaştırdılar).

Çırağan Sarayı'na girilecek gün ve saati tayin ettikten, aynı zamanda Yıldız Sarayı'nı muhasara ile Abdülhamid'i orada kapatmak için iki tabur askerle hareket etmesi zmnında Taşkışla'daki alayın kumandanı Miralay Ali Bey'e talimat verdikten sonra muayyen günü beklemeye başladılar.

Mayıs'ın 14 veya 15. günüydü. Ali Suavi Efendi beraberindeki iki yüz kadar müsellâh muhacir ile Çırağan Sarayı'na gitti. Saraydakilerin bundan haberleri vardı.

Hemen açılan kapılardan Ali Suavi ile arkadaşları içeri girdiler. Fakat bu hareket onaylanan (karar verilen) vaktinden yarım saat evvel olmuştu. İş, vakitsiz olarak patlak verince Taşkışla'dan Yıldız'ı muhasara için çıkan asker doğruca Çırağan'a indi. Beşiktaş Muhafızı Hasan Bey de²⁵ beraberinden bir bölük zaptiye olduğu hâlde oraya yetiştı ve işin sonsuz kalmasına sebep oldu.

²⁵ Yedi Sekiz Hasan Paşa. Çorum 1831–1905. Geniş bilgi için: Ethem Erkoç, *Beşiktaş Muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa ve Bir Devrin Hikâyesi*, Pegasus Görsel İletişim, Çorum, 2004.

“Ali Suavi Vakası” diye anılan bu hareketin ertesi günü Zaptiye Nâzırı Hüsnü Paşa tarafından alay beyi Küçük Ali Bey’le beraber iki teftiş²⁶ bizim eve gelerek babamla beni alıp zaptiye kapısına götürdüler. Oraya bir hayli adamlar toplanmıştı. Hepimizi, dörder dörder arabalara doldurup Serasker kapısında merkez kumandalığına teslim ettiler. Merkez kumandanı da bizi o zaman Taşkıyla denilen Bekirağa Bölüğü’ne²⁷ doldurdu. Bir yandan da arabalaral yeni yeni tutsaklar (mahpuslar) geliyordu.

Biz Sultan Murad’ın ahçıbaşı Hüseyin Efendi, maliye kâtiplerinden Hakkı, *Vakit* gazetesi muharrirlerinden Esad, Bosna ileri gelenlerinden Ahmed Bey’le beraber kışlanın alt katındaki kanun koğuşundaydık. Yukarı kattaki cami ile iki büyük koğuşta bin beş yüz kadar tutsak vardı.

Kışlanın meydana bakan kapısından girince sol yana uzanan koridorun sonunda ve sağ tarafında bulunan bir odada da Süleyman Paşa bulunuyordu. O odanın karşısındaki odaya da Mahmud Şevket Paşa’nın²⁸ babası Bağdatlı Süleyman Bey, Sultan Murad’ın dördüncü Mabeyncisi Süleyman, *Basiret* gazetesi sahibi Ali,²⁹ tütüncü başı Hüseyin Beylerle, Kasabalı Mülkiye paşalarından Ahmed Paşa konulmuşlardı.

Bu iş için Serasker dairesinde kurulan İdare-i Örfiye Divan-ı Harbi’nde on gün sonra sorgular, duruşmalar başladı. Geceli

²⁶ O zamanın polis memurları. [Yazarın notu]

²⁷ Mercan kapısı sırasındaki kışla [Yazarın notu]. 1918 yılından sonra özellikle Damat Ferid Hükümeti tarafından İttihat ve Terakki Partisi mensuplarına yönelik operasyonlarda yakalanan kişilerin hapsedildiği cezaevidir.

²⁸ Bağdat 1856-1913. Sadrazamlık, Harbiye Nâzırlığı yapmıştır. Hareket Ordusu Komutanıdır. Cinayete kurban gitmiştir.

²⁹ Basiretçi Ali olarak bilinir. 1838-1912.

gündüzlü altı ay kadar süren sorgular sonunda dört idama³⁰ ve elli dördü muhtelif müddetlerle Bursa Midilli, İzmir, Sakız, Rodos, Kıbrıs, Şam ve Akka’ya sürgün edilmeye mahkûm oldular. Ben de babamla beraber on sene müddetle Halep’e sürülmeye mahkûm olmuştum.

Divan-ı Harp’in bu hüküm ve kararı bir mazbata ile arz edilip tasdik olunduktan sonra mahkûm olan bizleri Bekirağa Bölüğü’nden çıkarıp, Süleymaniye Camii avlusuna giden kemerin üstündeki kışlaya götürmüşlerdi.

Orada on gün kaldık. Bir gün sabahleyin Merkez Komutanı Alyanak Mustafa Paşa’nın [?-1884] oğlu Ferik Mehmed Paşa’nın [?-1897] yaveri ve Başmabeynci Osman Bey’in³¹ damadı Kolağası Ethem Bey³² gelerek; “Hazır olun iki saate kadar gideceksiniz” dedi.

³⁰ İdama mahkûm olanlar kaçak Cleanti kendi yokken, Aziz Mabeynci Süleyman Beylerle Çırağan Sarayı kapıcısı Ahmed Ağa idiler. Bunların cezaları müebbet kalebentliğe tahsil edildi. [Yazarın notu].

³¹ Çemberlitaş karşısındaki Matbaa-i Osmaniye sahibi. [Yazarın notu]. 1880-1883 yılları arasında bu görevde bulunmuştur.

³² 313 Yunan Muharebesi’nde Tesalya ordusu Başkumandanı Müşir Gazi Ethem Paşa. [Yazarın notu].

tesisi, Toprak, Türkçe Salon ve İlanat gazetesi, Türk Hayatı, Türkiye Halk Mektepleri, Türkiye İdman Mecmuası, Türkiye İktisat Mecmuası, Türk Tarih Encümeni Mecmuası, Yeni Kafkasya Mecmuası, Yeni Yol, Yeni Ziraat Gazetesi, Yıldız.

Bunlardan başka 6 tane Fransızca, 5 tane Ermenice, 3 tane Rumca, 1 tane Musevice, 1 tane de Rusça gazete intişar ediyordu.

Sevgili Cumhuriyetimizin ilanından beri geçen on iki senenin ahvâl ve Vakayi-i umumiyesi herkesin malumu ve meşhuru bulunduğu cihetle onlardan bahsi faydasız gördüğümden, muhterem okuyucularımın kıymetli dikkatlerini israf etmeyi istemiyor, yazıma burada, şâyân-ı dikkat bir hesabı kaydettikten sonra nihayet veriyorum.

Babiâli Caddesi'nde 25.690 Kilometre

Matbuata intisabımdan beri tam elli beş sene geçti. Bunun on tanesini taşrada, menfalarda geçirdiğim hesap edilirse İstanbul'daki matbuat hayatım kırk beş sene demektir.

Bir sene 365 gün olmasına nazaran kırk beş sene 16.425 gün eder. Babiâli Caddesi'ni, İkbâl Kütüphanesi köşesinden İran Sefarethanesi'nin üst köşesine kadar farz edelim. Bu mesafe 391 metredir. Bu müddet zarfında her gün caddeyi iki defa inip çıktığım farz edilse -dört beş defa inip çıktığım çoktu- günde 1.564 metre yol aldığım tebeyün eder. Bu miktarı 45 senenin tutarı olan 16.325 güne darb edersek, cem'an 25.690 kilometre yol yürümüş olduğum tezahür eyler. Haydarpaşa'dan Ankara 578 kilometre olmasına nazaran Babiâli Caddesi'ndeki yolculuğum 22 defa Ankara'ya gidip gelmeye muadildir.

Bakalım bu caddeyi daha ne kadar inip çıkacağım.

- II. Nikola 220
10 Temmuz Büyük Yangını 348
31 Mart Vakası 254, 272, 275, 281, 289,
292, 301, 303, 305, 309, 310, 311, 327,
330, 333, 340, 425, 489
93 Rus Muharebesi 313, 318
- A**
Abbas Hilmi Paşa 206, 457, 482
Abdullah Cevdet Bey 134, 420, 445, 455,
513
Abdullah Safa 406
Abdullah Zühdi 45, 78, 79, 83, 85, 87, 88,
123, 126, 129, 130, 144, 154, 155, 160,
231, 232, 252, 254, 330
Abdurrahman Bey 72, 73, 251, 301
Abdurrahman Nesip Efendi 361, 399
Abdülaziz 19, 20, 21, 25, 127, 201, 209, 255,
324, 325, 499, 541
Abdülzel Paşa 109
Abdülhak Hamid Bey 420
II. Abdülhamid 19, 20, 22, 25, 26, 33, 41,
45, 48, 49, 62, 64, 71, 78, 85, 121, 122,
125, 127, 128, 142, 151, 154, 159, 160,
163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 183,
184, 188, 189, 190, 199, 200, 202, 203,
205, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 213,
214, 216, 217, 219, 221, 222, 223, 224,
225, 230, 237, 241, 243, 244, 245, 246,
247, 248, 253, 259, 270, 275, 279, 280,
284, 285, 297, 310, 311, 319, 321, 324,
325, 326, 331, 332, 339, 374, 379, 384,
394, 395, 396, 407, 416, 426, 431, 444,
480, 489, 500, 514, 515
Abdülkadir Efendi 34
Abdülmecit Efendi 541
Abdülmesih Efendi 147
Adil 136, 321, 332, 366, 407, 419, 528,
530, 531, 532
Adl ü İhsan Kabinisi 340, 343
Affiyet 429, 430
Ağâh Faik Bey 420
Agop Paşa 66
Ağa Han 546, 548
Ağaoğlu Ahmed Bey 420, 498
Ahmed Bey 27, 41, 175
Ahmed Celâleddin Paşa 52, 54, 59, 60,
66, 68, 69, 71
Ahmed Cevdet Bey 134, 420, 447, 451,
453, 547, 548
Ahmed Efendi 193, 398
Ahmed Ferid Bey 420
Ahmed Hikmet Bey 420
Ahmed Hulûsi Efendi 193
Ahmed İhsan Bey 130, 188, 242, 337,
420
Ahmed Midhat Efendi 38, 63, 155, 160,
246, 339, 373, 420, 451, 456
Ahmed Paşa 27, 29, 42, 488, 519
Ahmed Rasim Bey 39, 155, 157
Ahmed Refik Bey 420
Ahmed Rıza Bey 168, 204, 249, 274, 280,
341, 432, 453, 454, 520
Ahmed Samim Bey 283
Ahmed Şerif Bey 420
Ahmed Şevket Bey 118
Ahmed Tevfik Paşa 301, 468
Ahrar Fırkası 282, 284, 285, 515
Akbaba 336, 422, 550
Akşam Gazetesi 421, 547, 550
Alâettin 40
Alasonya 80, 84, 85, 87, 89, 92, 94, 95, 96,
97, 100, 103, 106, 110, 111, 123, 393
Ali Bey 71
Ali Canip Bey 421
Ali Cevad 279, 334, 435, 442
Ali Efendi 229, 256, 399
Ali Ekrem Bey 421
Ali Fethi Bey 511, 545
Ali Fuad Bey 481
Ali Galip Bey 547
Ali Haydar Bey 547
Ali Kabuli Bey 303
Ali Kâmi Bey 421
Ali Kemal Bey 330, 332, 333, 419, 421,
436, 448, 515, 519
Ali Naci Bey 421
Ali Osman Reis 550
Ali Rıza Bey 334, 403
Ali Rıza Paşa 342
Ali Suavi 22, 25, 26, 27, 71, 140, 161, 328
Alyanak Mustafa Paşa 28
Amiral Suchon 453, 473, 474
Andelip Bey 78
Arakel 63
Arif Bey 36
Arif Cemil Bey 421, 510
Arif Efendi 150
Arif Paşa 36, 214, 257
Aristidi Paşa 280, 362, 520
Arthur Calthorpe 510
Artin Asaduryan Efendi 69, 142, 143
Artin Kristapor 62, 63, 65
Asaf Bey 74, 546
Asâr-ı Nisvân, 550
Asır Gazetesi 117, 118

Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti 483
Asker Gazete 95
Askeri Tıp Mecmuası, 550
Asvan Vapuru 75
Atıf 118, 221
Atı 421
Avanzade Süleyman Bey 143, 337, 352, 429
Avnullah Bey 34, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 179, 250, 251, 285, 286, 291, 329, 331
Aydınlık, 550
Aydoslu Tevfik 150
Azaryan Efendi 520
Aziz Bey 21, 25, 26, 29, 259

B

Baba Tahir 74, 155, 156, 157, 160, 187, 188, 240, 245
Baha Bey 547
Bahaddin Şakir 510
Baha Şakir Bey 275
Bahricedit Vapuru 426, 446
Bâkizâde Hüsnü Bey 30,
Balkan Gazetesi 455
Balkan İttifakı 373
Baron Wängenheim 448, 462, 463, 469
Basiret 27, 253, 256, 269, 456
Basiretçi Ali 27, 29, 253
Başalyan Efendi 93
Başmabeynci Osman Bey 28, 269
Başmabeynci Ömer 538
Behçet Hoca 421
Bekirağa Bölüğü 27, 28, 328, 426, 520, 525
Berberbaşı Mahmud 538
Beşiktaş Muhafızı Hasan Bey 26
Beşir Nâfiz 213
Beyaz Kitap 467
Bildiklerim 431, 434
Binbaşı Mesut Bey 549
Boşu Efendi 283
Bristol Oteli 58
Bronzer Von Sellendorf Paşa 469

C

Cairizâde Hacı Abdülkadir Efendi 34
Cavid Bey 45, 158, 340, 341, 343, 361, 411, 423, 435, 441
Celadet Bey 513, 514
Celal Nuri Bey 421
Celâl Paşa 108, 113, 114
Celal Sahir Bey 421
Cemal Bey, Galata Gümrüğü
Nâzım Cemal Bey 171, 172, 173, 178, 179, 182
Cemal Paşa 193, 429, 463, 473, 505, 510
Cemaleddin Efendi 149, 244, 257, 379

Cenap Şehabeddin 275, 337, 421
Cenin 397
Ceride-i Adliye, 550
Ceride-i Havadis 488, 489
Cevdet Bey 39, 76, 184, 238, 420, 546
Cezarzade Mehmed Efendi 75
Ciyoletti 357, 359, 360, 389, 390
Cleanti Scallieri 21, 25, 26
Cumhuriyet Gazetesi 423, 424
Cumhuriyet Matbaası 516, 550
Çırağan Sarayı 25, 26, 28, 325, 340, 341, 342
Çürüksulu Mahmud Paşa 409, 429, 520, 526
Çiftçi 277, 334, 398

D

Damat Ferid Paşa 73, 513, 519, 523, 527, 535
Darülcihan, 550
Derviş Vahdetî 281, 282, 289, 289, 290, 293, 305, 312, 328, 330, 332
Diran Kelekyan 79, 144, 184, 205, 206, 330, 421
Dişçilik Âlemi, Diş Tabipleri Mecmuası, 550
Donanma Cemiyeti 358, 465
Dürrizade Abdullah Efendi 533, 535

E

Ebulmukbil Kemal Bey 144
Ebüzziya Tevfik Bey 19, 184, 226, 250, 373
Edebiyat-ı Cedide 337, 338
Edward Grey 467, 468
Efkâr-ı Umumiye 504
Ekrem Reşad 144, 330, 422
Emine Semiye 422
Emin Lâmi 455
Emin Sami Bey 422
Emir Ali 546
Emperyal Oteli 92, 93
Emrullah 144, 155, 361, 370, 448
Encümen-i Teftiş ve Muayene 130, 152, 153, 154, 155
Enderunlu Mustafa Bey 332
Enver Bey 107, 108, 109, 114, 115, 199,
Enver Bey (Paşa) 269, 362, 397, 398, 399, 400, 415, 428, 429, 430, 434, 439, 442, 443, 446, 449, 450, 463, 469, 473, 474, 477, 478, 502, 510
Enver Bey, Matbaacı 199, 253, 256
Enver Bey Matbaası 269
Ertuğrul Efendi 538
Esadulah Efendi 498
Esvapçbaşı İbrahim 538
Eşek 273
Eşref Bey 79, 276, 424
Etem Ruhi Bey 455
Ethem Paşa 28, 33, 115, 300, 302, 319

Eyüp Sabri 221, 450

F

Fahreddin Bey 390, 532
Fahreddin Razi 272, 273
Faik Ali Bey 422
Faik Bey 177, 178, 179, 181, 182, 246
Faik Reşad Bey 231, 456, 457
Fatma Hanım 206, 207
Fazıl Ahmed 337, 422
Fecc-i Atı 330, 337, 338
Fedakârân-ı Millet Cemiyeti 251, 253, 254, 255, 285, 291, 292
Fehim Paşa 159, 160, 163, 164, 167
Fen Âlemi, 550
Fen Fakültesi Mecmuası, 550
Ferik Abuk Paşa 519
Ferik Mehmed Paşa 28
Ferik Nazım 165, 284, 379
Fethi Bey 362, 489
Feyz-i Hürriyet 253
Feyzullah Bey 422
Feyzullah Efendi 91, 92
Fırat Gazetesi 35
Fikir Hareketleri 422
Filip Efendi 21, 68, 142, 143, 144, 145, 146, 148
Fremdenblatt 117, 118
Fuad Bey 91, 198, 232, 255, 423

G

Garbis Efendi 333
Gazâli 273
General Franchet d'Esperay 516
General Ludendorf 507
General Townshend 500, 509
General Vassos 80
Glorya 477, 494
Goben 453, 464, 466
Grandük Nikola 22

H

Hacı Emin Efendi 301
Hacı Hayri Bey 95, 96, 115
Hacı Mehmed 32, 33
Hacı Zihni Efendi 151, 418
Hadi Paşa 535, 536
Hafız İbrahim Etem Efendi 550
Hafız Mehmed 141
Hafta 422
Hakkı Bey 135, 166, 245, 350, 421
Hakkı Efendi 198
Hakkı Paşa 342, 343, 344, 350, 358, 361, 419, 501
Hakkı Tahsin Bey 422
Hâlet Paşa 190
Halid Bey 79, 83, 85, 193, 231, 346, 347, 527
Halide Edip Hanım 422
Halid Ferid Bey 422

Halid Ziya Bey 422
Halil Bey 92, 193, 409, 453, 454, 463, 464, 481, 496
Halil Edip 144
Halil Rifat Paşa 132
Halis Efendi 67, 150, 191, 294
Hallacıyan Efendi 389
Hamdi Bey 129, 237, 240, 241
Hamdi Çavuş 306
Hamdi Paşa 115, 116, 117
Hamdullah Suphi Bey 337, 422
Hamit Vehbi 38
Hanye Kalesi 80
Hasan Bedreddin Bey 422
Hasan Fehmi Bey 67, 198, 245, 290
Hasan Kahya, 549
Hasan Rami Paşa 244
Hasan Şevki Efendi 406
Haşim Bey 141
Haşim Paşa 192, 248, 259
Hatice Sultan 212, 214, 215
Hayal 255
Haydarzade İbrahim Efendi 193
Haydar Paşa 104
Haydar Rifat 547
Haydarzade İbrahim Efendi 193, 511
Haygazon Efendi 354
Hayreddin Ağa 538
Hayri Bey, Niğde Mebusu, Evkaf Nâzırı 343, 361, 370, 409, 441, 442, 547
Hayri Muhiddin Bey 546, 548
Hayrullah Efendi 20, 325
Hazım Bey 303
Hekim Reşad 538
Herr Fester 117
Hıfız Bey 47, 48, 49, 50, 71
Hidiviye Kumpanyası 75
Hikmet Nazım Bey 495
Hilâl-i Ahmer, 550
Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 260, 349, 550
Hizb-i Cedit 344, 345
Hoca İbrahim Efendi 86, 511
Hoca Mehmed Tevfik Efendi 193, 195
Hoca Faiz Efendi 193
Hoca Siret Efendi 294
Hukûk-ı Umumiye 253
Hurşid Paşa 329, 330, 361
Hürriyet Gazetesi 253, 254,
Hürriyet-i Fikriye Mecmuası 448
Hürriyet ve İtilaf Fırkası 169, 189, 367, 369, 373, 387, 390, 397, 401, 407, 419, 425, 509, 513, 514, 515, 519
Hürriyet ve İtilaf Hükümeti 407
Hüseyn Bey 27, 93, 447, 485
Hüseyn Cahid Bey 239, 307, 397, 422, 447, 547, 548
Hüseyn Daniş 498
Hüseyn Efendi 27, 276, 333
Hüseyn Fikri Efendi 66, 67, 68, 70, 71, 141

Hüseyin Hilmi Paşa 219, 283, 291, 327, 340, 342
Hüseyin Hüsnü Paşa 284, 314, 316, 318
Hüseyin Rauf 509, 511
Hüseyin Suad Bey 422
Hüsnü Paşa, Zaptiye Nâzırı 27,
Hüsnü Şerhi Bey 422

İ
İbnülhakki Tahir 336, 419
İbrahim Hakkı Bey 257, 342
İbrahim Hilmi 69
İbrahim Paşa Hamidiye Etfal Hastanesi Baş-
hekimisi 170, 211, 212, 215, 216
İbrahim Hakkı Bey, Maarif Nâzırı 226,
248, 257
İbrahim Şevki Bey 37
İbret 254
İçtihat 419, 420, 445, 455, 513, 550
İdare-i Mahsusa 426, 494
İdman 419, 421
İhsan Bey 422
İhsan Haydar Bey 422
İhsan Raif 422
İkbal 253, 256, 269, 277, 551
İkdam 38, 62, 76, 117, 118, 130, 134, 144,
160, 184, 231, 235, 238, 252, 306, 330, 332,
418, 420, 447, 451, 546, 548, 550
İkdam Yurdu 62, 130
İlk Terbiye ve Tedrisat Mecmuası, 550
İlyas Sami 549
İngiliz Muhipleri Cemiyeti 514, 521
İran Kulübü Açıldı 498
İrfan Efendi 297
İslâm Dünyası 449
İsmail Gasprinski 422
İsmail Hakkı Bey (İsmail Hakkı Baltacı-
oğlu) 423
İsmail Hakkı Bey, İpek Mutasarrıfı 346
İsmail Hakkı Bey (Babanzade), Bağdat Me-
busu 343, 418, 442
İsmail Hakkı Us 422
İsmail Hakkı Paşa 342, 419
İsmail Kemal 38, 49, 68, 282, 283, 327
İsmail Müştak Bey 339, 423
İsmet Bey, Sultan II. Abdülhamid'in sü-
kardeşi 159
İsmet Paşa 213, 214, 447, 537, 542, 546
İstanbul Şeriyâtı, 550
İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Gaze-
tesi, 550
İstefani Ajansı 359
İstiklâl Gazetesi 254, 550
İstiklâl Mahkemesi 545, 547
İstıpan 63
İştodralı Hüsnü Paşa 36, 115, 284, 329
İttifak Gazetesi 254
İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti 281, 289,
289, 290, 309, 310, 332
İttihat Gazetesi 339

İttihat ve Terakki 27, 37, 42, 141, 169, 188,
198, 221, 222, 223, 250, 253, 254, 255,
261, 265, 267, 270, 271, 275, 276, 278,
279, 281, 282, 283, 285, 289, 289, 291,
305, 307, 309, 310, 323, 328, 330, 338,
339, 340, 341, 342, 344, 345, 363, 365,
367, 373, 382, 387, 389, 390, 407, 416,
419, 425, 426, 428, 431, 432, 433, 435,
440, 444, 448, 454, 476, 484, 499, 505,
510, 511, 513, 514, 515, 520, 525
İzzeddin Vapurcu 29, 256
İzzet Melih Bey 423
İzzet Paşa 159, 191, 245, 246, 409, 416, 428,
441, 477, 509, 510, 511, 523

J
James Carr 118
Jöntürk 206, 418, 420, 490, 515

K
Kabasakal Mehmed Paşa 246
Kadınlar Dünyası 445
Kadınlar Yardım Cemiyeti 494
Kadri Bey 52, 69, 71
Kâğıthaneî Rıfat Bey 64, 151, 191, 199,
200, 201, 202, 203, 205
Kâmil Bey, Şiire Kâtibi 86, 87, 115, 116, 125,
126, 130, 135, 137, 138, 139, 140, 167
Kâmuran Ali 513, 514
Kâmus-ı Fransevî 80
Kâmusü'l-âlam 79, 80
Kanavat Otelî 74
Karagöz 40, 232, 255, 550
Karebet Efendi 166
Karnik Efendi 50
Kasbar Efendi 269
Kâşif Efendi 48, 49, 50, 71
Kavaklı Mustafa 407
Kayserili Ahmed 20
Kayser Wilhelm 395, 416
Kâzım Nâmi Bey 423
Kâzım Paşa 45
Kemaleddin Efendi 406
Kenan Bey 423
Keşof 266, 268, 379, 380
Kevkeb-i Osmanî 135, 137, 139
Kıbrıslı Kâmil Paşa 33, 252, 254, 256, 257,
258, 261, 264, 266, 279, 283, 284, 330, 367,
379, 393, 394, 399, 400, 415, 440, 482
Kibar 273
Kilercibaşı Osman Bey 84, 212, 444
Kirkor Canıkyan 529, 530
Kolağası Ethem Bey 28
Komünist Mehmed 549
Kozköy Vakası 99
Kozmîdi Efendi 283
Koroğlu 281, 423
Kurtbey Hanı 34
Kutü'l-amare 497, 498, 500, 506, 509
Küçük Ali Bey 27, 294

Küçük Gazete, 550
Kürt Mustafa Paşa 519
Kürt Said Paşa 431
Kürt Tealî Cemiyeti 514

L
La turgue 418
Liman Von Sanders Paşa 417, 471, 483
Local Anzeiger 98, 111
Loreley Yatu 396
Lozan Konferansı 536, 541
Lütfi Fikri Bey 547, 549
Lynch Kumpanyası 342

M
Maddiyât, 550
Mahfel, 550
Mahmud Bey Matbaası 132, 184
Mahmud Efendi 52
Mahmud Muhtar Paşa 296, 301, 391
Mahmud Nedim Paşa 367
Mahmud Sadık Bey 39, 161, 231, 248,
423, 451
Mahmud Şevket Paşa 27, 29, 311, 314,
320, 322, 323, 329, 338, 343, 361, 370,
400, 404, 405, 407, 408, 419, 425, 426,
428, 433, 446, 515
Mahmud Zeki Bey 136, 137, 187
Maksut 62
Malazgirt 478
Manastır 70, 72, 93, 219, 220, 221, 222, 223,
225, 228, 250, 311, 312, 337, 358, 373, 393,
394, 428, 444
Marki Pollaçini 382
Marûfzade Ziya Bey 40
Matbuat Teavün Cemiyeti 451
Maten 118
Mavro Kardato 301, 343
Mavro Kardato Bey 343
Mavroyani Paşa 213, 214
Mazhar Bey 199, 200, 201, 202, 203, 207,
208
Mehamât, 550
Mehmed Ali Paşa 237
Mehmed Ata 39
Mehmed Bey 256, 444
Mehmed Celal Bey 144, 423
Mehmed Efendi 229
Mehmed Halid 78, 123, 144, 154, 160,
346, 456
Mehmed Halil 330
Mehmed Nuri Bey, Saadet Gazetesi Sahibi
38, 45, 156, 157, 252, 489
Mehmed Rıfat, Maliye Nâzırı 409, 441
Mehmed Rıza Paşa 244, 259
Mehmed Reşad Efendi 325
Mehmed Sadık Bey 524
Mehmed Safa Bey 189, 190, 321
Mehmed Selahaddin Bey 431, 434
Mehmed Tahir 74

Mehmed Tefrik Bey 42, 52, 75
Mehmed Zeki 134
Memduh Paşa 89, 92, 93, 95, 102, 109,
135, 237, 242
Meslek 550
Meşrutiyet 25, 30, 33, 45, 99, 136, 151, 159,
165, 196, 199, 203, 205, 217, 224, 225, 228,
230, 232, 237, 240, 241, 243, 245, 246, 247,
250, 252, 253, 254, 255, 256, 259, 262, 266,
267, 269, 270, 271, 272, 274, 276, 277, 283,
284, 289, 290, 294, 296, 308, 311, 312, 313,
314, 316, 318, 322, 324, 328, 333, 337, 342,
343, 344, 347, 348, 350, 359, 363, 371, 387,
416, 426, 429, 431, 433, 444, 454, 457, 481,
506, 513, 514, 515, 542, 547
Metin 254, 397
Mevlânzade Rıfat 251, 255, 290, 330,
332, 514
Midhat, Şûrâ-yı Devlet Reisi 20
Midhat Bey 78, 123, 229, 247, 346
Midhat Paşa 19, 20, 22, 25
Midhat Şükri Bey 423
Mihran Efendi 45, 63, 75, 76, 77, 78, 79, 83,
84, 85, 86, 87, 126, 129, 131, 132, 133, 147,
158, 168, 169, 184, 205, 212, 231, 232, 338,
339, 419, 423, 444, 501, 515, 516
Mihrap, 550
Mikail Paşa 214
Millet 253, 283, 285, 316, 317, 319, 341,
368, 399, 434, 472, 532, 536, 537, 541,
542, 545, 546, 549
Millî Mecmuası, 550
Milona Muharebesi 102
Miralay Ali Bey 26
Miralay Baron Binder 117
Miralay Fuad 406
Miralay İbrahim Bey 99
Miralay Mustafa Bey, Fatih Ahz-ı Asker
Şube Reisi 486
Mirliva Rıza Paşa 30
Mister Henderson 118
Mişel Hilmi Efendi 62, 63
Mizan 253, 254, 271, 332, 333
Mösyö Bagarhon 118
Mösyö Fetser 98
Mösyö George 91
Mösyö Gizel 118
Mösyö Luvi Herber, 118
Mösyö Nogara 389
Mösyö Volpi 389
Muallimler Mecmuası, 550
Muallim Naci 38, 39
Muavenet-i Milliye 439, 440, 451
Muharebe 99, 366, 404
Muharrem Efendi 512
Muharrirler Cemiyeti 40
Muhip Bey 406
Muhit 354, 357
Muhit-i Tefeyyüz 354
Murad Efendi 199

Musahip Cevher 538
Musa Kâzım Efendi 343
Musavver Malumat 157, 188, 334, 349,
427, 455
Mustafa Bey, III. Fırka Erkân-ı Harbiyesi
Binbaşı 120
Mustafa Kemal Hazretleri 545
Mustafa Necati 527
Mustafa Raşid Efendi 117, 118
Mustafa Sabri Efendi 519, 535
Mustafa Subhi Bey 423
Muzaffer Bey 205
Müdafa-i Millîye Cemiyeti 494
Müfîd Ratip Bey 423
Mülâzım Nuri Efendi 91, 95, 118, 119,
243, 430
Mürûvvet gazetesi 37, 40, 41, 42, 45, 46, 48,
62, 65, 75, 175, 220, 407, 447, 451, 489
Müslim Efendi 306
Müstecabizade İsmet 39, 78, 144
Müşir Ethem 95
Müşir Paşa 110
Mütercim Rüşti 20

N

Naim Paşa 95
Nali Bey 361
Namık Kemal 19, 21, 137, 201, 259, 339
Nasreddin Hoca 455
Nazmi 407
Necat Sükûti Bey 423
Necip Şukayr Efendi 424
Necmeddin Molla Bey 343
Necmeddin Sahir Bey 424
Neşet Paşa 107, 108, 113, 120
Neue Frei Presse gazetesi 117
Newsal-i Osmani 456
New York Herald 118
Neyzen Tevfik 337, 442
Nişan Torosyon Efendi 424
Niyazi Efendi 294
Noradarkıyan Efendi 301
Nuri Paşa 243, 301

O-Ö

Ohannes Ferid Efendi 430
Oksan Efendi 409
Opera, 550
Orak Çekiç, 550
Osman Bey, Başmabeynci 28, 78,
184, 269, 300
Osman Bey, Kilercibaşı 84, 86, 87, 212,
444
Osman Bey Matbaası 184, 300
Osman Efendi, Tahrirat kâtibi 73
Osmanlı Bankası 127, 128, 471
Osmanlı Heyet-i İstihbariyesi 479
Osman Nizami Paşa 409
Osman Nuri Paşa (Topal) 36

Osmanscher Lloyd 418
Osman Senai Bey 352, 383
Ömer Efendi 45, 156, 513
Ömer Seyfeddin Bey 424

P

Parsih Efendi 352, 353, 354, 357
Pehlivan Kadri Bey 424
Pertev Tevfik Bey 407
Peyam 418, 419, 421, 436, 448, 512, 515
Piyasa, 550
Portakaloğlu Mikâil Paşa 68
Prens Georges 80
Prens Sabahaddin 168, 204, 206, 218, 255,
407, 515
Protesto 278, 321, 332

R

Rağıp Paşa, Mabeynci 152, 185, 186, 187
Rasih Efendi 193
Rasim Bey 22, 157
Rasin 397
Rasiyn 254
Rauf Yekta 144
Recaizade Ekrem 257, 337, 418, 424
Recep Paşa 257, 258, 260, 261, 359
Refik Halid 337, 424
Reis İhsan Bey 548
Renin 397
Resimli Ay 550
Resimli Dünya 550
Resimli Gazete 550
Resimli Hafta 550
Resimli Mudhike 550
Resneli Niyazi 220 221
Reşad Bey 86, 232
Reşad Hikmet 510
Reşid Akif Paşa 167
Reşid Bey 43, 407
Reval Mülâkatı 218
Rıfat, İç Basın Direktörü (Matbuat Dahi-
liye Müdürü) 47, 50, 51
Rıfat Bey 409, 441, 514
Rıfat Paşa, Hariciye Nâzırı 301, 343
Rıfat Halis Bey 535
Rıza Bey, Doktor 73
Rıza Bey, Mabeyn-i Hümayûn mütercim-
lerinden 63
Rıza Paşa (Arnavut) 43, 198, 220
Rıza Paşa 30, 103, 203, 271, 301, 383, 453
Rıza Tevfik Bey 144, 155, 235, 337, 352,
424, 527, 535
Riyaziyat, 550
Rufai Dergâhı 190
Ruşen Zeki 424
Rüşti Bey 73, 330

S-Ş

Saadet 37, 38, 39, 45, 46, 74, 155, 156, 157,
252, 326, 488, 489

Sabah 45, 63, 76, 77, 78, 79, 91, 102, 110,
111, 124, 127, 128, 144, 147, 160, 176,
177, 184, 211, 212, 229, 231, 232, 235,
252, 306, 338, 339, 346, 418, 419, 421,
443, 501, 512, 515
Sabri Bey 258
Sacit 250, 253
Sadâ-yı Millet 271, 283, 336
Sadeddin Ferid Bey 547
Sadettin, Birinci Fırka Kumandanı 259
Sadık Bey 344, 367, 369, 440
Sadullah Bey 510
Safa Bey 422, 530
Safahât 449
Sahip Molla 36
Said Bey (Zaptiye Nâzırı Şefik Paşa'nın
hususî komiseri) 171, 173, 174, 179
Said Paşa (Eğinli, İngiliz) 35, 36
Said Bey (Şûrâ-yı Devlet başkanı) 38
Said Halim Paşa 361, 389, 408, 409, 429, 441,
450, 457, 462, 463, 502, 503, 520
Said Kâmil 426
Said Molla 512, 513, 514, 521
Said Paşa (Küçük Mehmed Said Paşa) 48,
225, 236, 238, 241, 242, 244, 245, 246, 248,
256, 324, 325, 361, 367, 369, 370, 379, 390,
408, 415, 431, 440, 441, 464, 496
Sâika Gazetesi 269
Sâlih Ağa 87, 126
Sâlih Mûmir Paşa 204
Sâlih Paşa 406, 407
Sâlih Zeki 352
Salon Mecmuası, 550
Sami Ohburg 424
Sarafim'in kiraathanesi 21
Sebilürreşad 455
Sedat Nuri Bey 455
Selahaddin Adil Paşa, İstanbul Kumand-
anı 543
Selahaddin Bey, Erkân-ı Harbiye Kayma-
kâmı 221
Selâhaddin Enis Bey 424
Selahaddin Eyyubi Türbesi 440
Selânikli Tevfik 39, 68, 123, 144, 160, 330
Selânik Oteli 91
Selâvi Bey 294
Selim Melhame Paşa 246
Selim Sırrı 235, 247, 424
Semih Lütfi Bey 419
Seniha Sultan 255, 515, 519
Serasker Hüseyin Avni 20
Serbist Fikir 455
Serbistî 38, 198, 255, 271, 290, 309, 330,
332, 514
Servet Kemal Bey 424
Servet-i Fünûn 130, 144, 188, 189, 231, 232,
235, 236, 238, 242, 252, 337, 339, 419, 420,
421, 424, 495, 550
Sevimli Mecmua, 550
Sevr Antlaşması 532, 534, 536, 541

Seyfullah Paşa 99, 118, 121
Seyyadı Tekkesi 190
Sihhi Sahifeler, 550
Sırp Müdafaa-i Millîye 460
Sinema 550
Sinin 397
Sir Mallet 467, 468
Son Posta 336, 421
Son Telgraf 550
Spor Âlemi, 550
Stein Bruh Birahanesi 78
Suchon 453, 467
Sultan Mahmud 249, 275, 297, 385
Sultan Murad 20, 21, 22, 26, 27, 154,
324, 500
Süleyman, Sultan Murad'ın dördüncü Ma-
beyncisi 27, 29
Süleyman Bey, Bağdatlı 27, 29, 328, 421
Süleyman Elbustani Efendi 409
Süleyman Nazif 144, 227, 337, 354, 421,
424
Süleyman Nesip Bey 424
Süleyman Paşa, Harbiye Mektebi Nâzırı
20, 21, 22, 25, 27, 96
Süleyman Sakıp 150
Şahin Bey, Kolağası 121
Şahin Efendi, Hoca 166, 167
Şair Esref 78, 79, 137
Şefik Paşa 166, 171, 172, 173, 179, 180
Şehzade Selahaddin Efendi 500
Şemseddin Bey 71, 79, 444
Şemseddin Sami Bey 45, 79, 443
Şemsi Paşa 221, 222
Şerif Paşa 407, 431, 432, 433, 434, 435
Şevket Bey 30
Şevki Bey 61, 66
Şeyh Abdülkadir Efendi 514
Şeyh Hasan Efendi 190
Şeyh İdris 366
Şeyh Ömer 502
Şeyh Zafir Efendi 134, 189
Şinasi 137, 227, 247, 259, 338
Şirket-i Hayriye 494
Şirket-i Mürettebiye Matbaası 69, 335,
354
Şövalye Bahri Bey 336
Şûrâ-yı Saltanat 523
Şûrâ-yı Ümmet gazetesi 275
Şükrü Bey 409, 549
Şükrü Naili Paşa 543

T

Tahir Paşa 101
Tahsin Paşa 85, 175, 192, 246, 259
Taksim-i Vekayi 274, 275, 346, 457
Talha Bey 547
Tan 118, 253, 421
Tanin 252, 254, 264, 267, 268, 275, 276, 278,
305, 307, 332, 337, 363, 397, 418, 419, 420,
447, 546, 547, 548, 550

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım

Kültür ve edebiyat tarihimiz biraz da vefasızlık ve unutulmuşlukların tarihidir. Çok önemli işlere imza atmış kişilerin hemencecik göz ardı edildiğine tarihin tanıklık ettiğini görürüz. Bu vefasızlıktan nasibini alanlardan biri de Süleyman Tevfik'tir. O birçok alanda yüzlerce eser vermiş, çok sayıda gazete çıkarmış, basın hayatının olmazsa olmazlarından biri olarak Babıâli'de yer etmiştir.

“İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı”nda dünyaya gelen Süleyman Tevfik “Şeyhü'l-matbuat” olarak anılmıştır.

Sultan Abdülaziz, II. Abdülhamid, Mehmed Reşad, Vahdeddin ve Cumhuriyet'le birlikte Atatürk dönemlerini yaşayıp olayların merkezinde yer alan Süleyman Tevfik, bize “II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e” son devrin panoramasını bir roman tadında anlatmıştır.

Türk Yunan Harbi, Trablusgarp Harbi, Balkan Harpleri, 1. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı'na kadar birçok savaşta gördüklerini ve duyduklarını anlatan yazar, hatıralarında Osmanlı'nın yıkılış devrinin siyasi ve kültürel hayatına da ışık tutmuştur.

